

- Культурологія*, (8), 2 (Ishchuk, S. (2008). Internet communications: information content and game character. *Bulletin of the National Aviation University. Series: Philosophy. Kulturologiya*, (8), 2).
- Лебединець, Н. В., & Мороз, І. А. (2024). Вплив відеоігор на когнітивні функції людей різного віку. *Механізм старіння в біології (Mechanism of aging in biology)*, 81 (Lebedynets, N. V., & Moroz, I. A. (2024). The impact of video games on the cognitive functions of people of different ages. *Mechanism of aging in biology*, 81).
- Токарева, А. В. (2018). Шляхи інтеграції серйозних відеоігор у навчальний контекст. *Вісник Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського*, 121–126. DOI: <https://doi.org/10.30929/1995-0519.2018.2.p2.121-126> (Tokareva, A. V. (2018). Ways of integrating serious video games into the educational context. *Bulletin of the Kremenchug National University named after Mykhailo Ostrohradsky*, 121–126. DOI: <https://doi.org/10.30929/1995-0519.2018.2.p2.121-126>)
- Хайло, А. (2021). Об'єкт дослідження: відеоігри. *Вісник книжкової палати*, (11), 25–36. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.11\(304\).25-36](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.11(304).25-36) (Khaylo, A. (2021). Object of research: video games. *Bulletin of the Book Chamber*, (11), 25–36. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.11\(304\).25-36](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.11(304).25-36))
- Яцишин, А. В., & Семенюк, А. Є. (2020). Застосування відеоігор спортивної тематики у роботі зі школярами. (Yatsyshyn, A. V., & Semenyuk, A. Ye. (2020). *The use of sports-themed video games in working with schoolchildren*)
- Malyuk, Y. O. (2017). Технологія «віртуальної реальності» та відеоігри: медіакультурний аспект. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, (39), 297–304. URL: <https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=816305> (Malyuk, Y. O. (2017). Virtual reality technology and video games: a media-cultural aspect. *Current problems of history, theory and practice of artistic culture*, (39), 297–304. URL: <https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=816305>)
- Oxford University Press. (2016). Video game [Definition]. Архів оригіналу за 18 березня 2016. URL: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/video-game>

SUMMARY

Hudyma Vitaliy. Video games as a practical element of modern ukrainian pedagogy

The article analyzes contemporary research on the use of video games in pedagogical practice, focusing on their impact on learning, as well as the development of students' cognitive and social skills. The main research directions are identified, including educational games, gamification, and game-based learning, as well as the use of virtual reality technologies. Trends in domestic studies are highlighted, with attention to the genre diversity of video games and their role in fostering student motivation and engagement. Prospects for further research on the effective integration of video games into the educational process and the development of innovative pedagogical practices are outlined.

Key words: video games, pedagogy, gamification, learning.

УДК 371.13: 378.637:159.922

Наталія Михальченко

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ORCID ID 0000-0003-0327-5491

DOI 10.24139/2312-5993/2024.04/558-571

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ ДІТЕЙ

Провідним видом діяльності в молодшому шкільному віці є учіння, а головною фігурою, яка організовує учіння, здійснює навчальний процес є вчитель початкових класів, важливим визначаємо дослідження впливу початкової школи, опосередковано через вчителя на розвиток рефлексії молодших школярів. На основі навчальної діяльності розвиваються основні новоутворення молодшого шкільного віку. Основи розвитку рефлексії дитини закладаються у їх самооцінці та ставленні до навчання. Найважливішою властивістю особистісної рефлексії є те, що в ході її здійснення змінюються функції психіки людини як її об'єкта. Усвідомлення, осмислення ситуації не лишається нейтральним по відношенню до дії, а безпосередньо впливає на неї, даючи можливість її свідомої регуляції. Рефлексія є механізмом особистісного розвитку суб'єкта.

Успіх розвитку рефлексії у дітей та засвоєння учнями молодшого шкільного віку моральних норм, культури поведінки, цінностей залежить від того, як ставиться вчитель до їх формування та розвитку. Саме вчитель здатний реалізувати особистісно-орієнтований підхід у розвитку рефлексії молодших школярів. В контексті цього постає питання методичної підготовки вчителя до розвитку рефлексії молодших школярів. Результатом методичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до розвитку рефлексії учнів є методична готовність. Готовність вчителя є результатом науково-методичної підготовки.

Методичну підготовку майбутнього вчителя початкових класів до розвитку рефлексії молодших школярів розглядаємо як складну, відкриту, динамічну систему, яка охоплює цілі, зміст, методи і засоби, організаційні форми, орієнтовані на особистість майбутнього вчителя, що забезпечує взаємодію викладача і здобувачів на основі особистісно-діяльнісного підходу, який враховує розвиток сучасного суспільства. Аналіз емоційно-вольової сфери та рівня пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку дозволив нам розробити програму розвитку рефлексії учнів. Особлива увага в реалізації програми була приділена розвитку патріотичної та моральної рефлексії. Програма була запропонована майбутнім вчителям початкових класів в процесі вивчення освітнього компоненту «Рефлексія молодшого школяра».

Ключові слова: рефлексія, учні молодшого шкільного віку, методична підготовка майбутнього вчителя початкових класів, методична готовність вчителя, програма розвитку рефлексії дітей.

Постановка проблеми. На основі навчальної діяльності розвиваються основні новоутворення молодшого шкільного віку. Основи розвитку рефлексії дитини закладаються у їх самооцінці та

ставленні до навчання. Найважливішою властивістю особистісної рефлексії є те, що в ході її здійснення змінюються функції психіки людини як її об'єкта. Усвідомлення, осмислення ситуації не лишається нейтральним по відношенню до дії, а безпосередньо впливає на неї, даючи можливість її свідомої регуляції. Рефлексія є механізмом особистісного розвитку суб'єкта. Провідним видом діяльності в молодшому шкільному віці є учіння, а головною фігурою, яка організовує учіння, здійснює навчальний процес є вчитель початкових класів, важливим визначаємо дослідження впливу початкової школи, опосередковано через вчителя на розвиток рефлексії молодших школярів. Розвиток рефлексії у дітей залежить від того, як ставиться вчитель до їх формування та розвитку. Саме вчитель здатний реалізувати особистісно-орієнтований підхід у розвитку рефлексії молодших школярів. В контексті цього постає питання методичної підготовки вчителя до розвитку рефлексії молодших школярів. Результатом методичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до розвитку рефлексії учнів є методична готовність. Готовність вчителя є результатом науково-методичної підготовки. Аналіз емоційно-вольової сфери та рівня пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку дозволив нам розробити програму розвитку рефлексії учнів. Особлива увага в реалізації програми була приділена розвитку патріотичної та моральної рефлексії.

Аналіз актуальних досліджень. Загальні основи підготовки майбутніх вчителів до реалізації професійної діяльності (І. Зязун, В. Кремінь, О. Савченко, М. Євтух, В. Лозова, О. Ярошенко, О. Мітіна, О. Коваленко та інші).

Аналіз наукових досліджень щодо зазначеної проблеми, зокрема, виховання особистості (І. Д. Бех), національної рефлексії (М. А. Шугай), моральної саморегуляції (О. С. Безверхий), рефлексії підлітків (О. В. Савицька), рефлексії процесу навчання (Л. М. Співак), самооцінки учнів (К. О. Островська, О. В. Скрипченко), патріотичної рефлексії молодших школярів (Н. В. Михальченко), розвиток рефлексії особистісних якостей у молодшому шкільному віці (Н. О. Никончук), психологічні умови розвитку рефлексії у молодших школярів (Н. М. Пеньковська), розвиток рефлексивних аспектів самосвідомості молодших школярів з різною успішністю (І. В. Яворська-Ветрова, І. В. Петренко). Але питання підготовки майбутніх вчителів початкових

класів до розвитку рефлексії молодших школярів не стало предметом вивчення науковців.

Рефлексія, на думку Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова, Г. С. Костюка, інших, є одним з найважливіших новоутворень дітей молодшого шкільного віку, вивчення проблеми її розвитку та впливу на формування особистості є вельми актуальним науково-практичним завданням.

Мета статті – проаналізувати методичну підготовку майбутнього вчителя початкових класів до реалізації програми розвитку рефлексії молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Провідним видом діяльності в молодшому шкільному віці є учіння, а головною фігурою, яка організовує учіння, здійснює навчальний процес є вчитель початкових класів, важливим визначаємо дослідження впливу початкової школи, опосередковано через вчителя на розвиток рефлексії молодших школярів.

На основі навчальної діяльності розвиваються основні новоутворення молодшого шкільного віку. Основними новоутвореннями психіки дитини молодшого шкільного віку є довільність як особлива якість психічних процесів, внутрішній план дій та рефлексія. Саме завдяки їм психіка молодшого школяра досягає високого рівня розвитку, необхідного для подальшого навчання у середніх класах, переходу до підліткового віку з його особливими вимогами та можливостями. Основи розвитку рефлексії дитини закладаються у їх самооцінці та ставленні до навчання. Першокласники, в переважній більшості, зацікавлено й сумлінно ставляться до навчання, виявляють інтерес до навчального матеріалу. У других – третіх класах місце того чи іншого першокласника в класному колективі залежить, головним чином, від успіхів у набуванні знань, а також моральних якостей, таких як акуратність, працьовитість, відповідальність тощо. Це є ознакою здорового ставлення класу до навчання. Воно має місце там, де вчитель дбає про формування громадської думки учнів, колективних відносин, ціннісних орієнтацій.

Найважливішою властивістю особистісної рефлексії є те, що в ході її здійснення змінюються функції психіки людини як її об'єкта. Усвідомлення, осмислення ситуації не лишається нейтральним по відношенню до дії, а безпосередньо впливає на неї, даючи можливість її свідомої регуляції. Отже, рефлексія є механізмом особистісного розвитку суб'єкта.

Успіх розвитку рефлексії у дітей та засвоєння учнями молодшого шкільного віку моральних норм, культури поведінки, цінностей залежить від того, як ставиться вчитель до їх формування та розвитку. Саме вчитель здатний реалізувати особистісно-орієнтований підхід у розвитку рефлексії молодших школярів. В контексті цього постає питання методичної підготовки вчителя до розвитку рефлексії молодших школярів.

Методичну підготовку науковці розглядають як синтез теоретичних знань, практичних дій та елементів творчої діяльності, спеціально організоване професійне навчання та цілісний процес формування особистості майбутнього фахівця. Методичну підготовку майбутнього вчителя початкових класів до розвитку рефлексії молодших школярів визначаємо через синтез знань, умінь, навичок, що забезпечують майбутньому вчителю можливість попередньо проектувати, а потім створювати психолого-педагогічні умови для розвитку рефлексії учнів. Результатом методичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до розвитку рефлексії учнів є методична готовність. Готовність вчителя є результатом науково-методичної підготовки.

Ураховуючи досвід створення систем методичної підготовки вітчизняними та закордонними науковцями, систему методичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до розвитку рефлексії молодших школярів розглядаємо як складну, відкриту, динамічну систему, що охоплює цілі, зміст, методи і засоби, організаційні форми, орієнтовані на особистість майбутнього вчителя, що забезпечує взаємодію викладача і здобувачів на основі особистісно-діяльнісного підходу, який враховує розвиток сучасного суспільства.

Аналіз емоційно-вольової сфери та рівня пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку дозволив нам розробити програму розвитку рефлексії учнів. Особлива увага в реалізації програми була приділена розвитку патріотичної та моральної рефлексії. Мета програми: формування в особистості молодшого школяра здатності до поглибленого самоаналізу, саморозвитку, самопізнання, розширення самоусвідомлення, змісту уявлень про власне „Я”. Програма була запропонована майбутнім вчителям початкових класів в процесі вивчення освітнього компоненту «Рефлексія молодшого школяра».

Підкреслимо, що в учнів молодших класів будуть успішно формуватися самоцінність, моральні якості, патріотичні ідеї, ідеали

тоді, коли в них цілеспрямовано вироблятимуться властивості особистості і реалізовуватимуться відповідні їм напрямки розвитку:

- почуття совісті, честі, гідності, скромності, правдивості, доброти та інших моральних чеснот;
- повага до будь-якої людини, яка утверджує в житті, своїй діяльності добро, красу та істину;
- любов до матері і батька, родичів, родини, роду;
- почуття милосердя до всіх людей, які цього потребують, насамперед до дітей, хворих, інвалідів, старих, скривджених долею, соціально незабезпечених;
- засудження тих, хто творить зло, завдає болю, шкоди іншим людям;
- віра в перемогу добра над злом, правди над кривдою, краси над потворністю і активна особиста участь у такій боротьбі;
- почуття відповідальності перед людьми за свої слова і дії, вчинки, обов'язки перед рідною землею, народом, Батьківщиною;
- готовність у разі необхідності відстоювати державну незалежність України, захищаючи споконвічні волелюбні традиції рідного народу;
- пізнання українських національних пріоритетів.

Глибоке засвоєння цінностей, які лежать в основі таких якостей, є однією з найважливіших умов високої ефективності формування рефлексії дітей молодшого шкільного віку.

З метою становлення самостійності особистості (самовизначення, саморозвитку, самопізнання, самореалізації) дитини в процесі проведення навчальних занять, спираючись на методичні принципи, ми виокремили такі суттєві методичні підходи:

1. Методичний комплекс психотехнологічного аналізу:
 - виявлення психолого-педагогічних характеристик розвитку рефлексії в молодших школярів та розробку напрямів їх формування;
 - створення моделі розвитку рефлексії.
2. Методичний комплекс програмно-цільового підходу:
 - попереднє тестування та анкетування майбутніх вчителів початкових класів на предмет розуміння особливостей розвитку рефлексії дітей з метою рівня готовності до розвитку рефлексії учнів;
 - порівняння моделі з одержаними даними, результатами дослідження;

- розробка напрямків оптимізації рефлексії на основі виявлених потреб сучасного суспільства;

- побудова програми психокорекційного впливу.

3. Методичний комплекс навчання:

- власне навчання: психологічні заняття;

- засвоєння теорії психотехнологій, процесів виявлення, аналізу, моделювання і корекції конкретних психотехнологій з метою створення необхідного гностичного компонента для наступного вироблення умінь свідомого психологічного навчання.

4. Комплекс тренінгових процедур:

- повторення;

- покрокове засвоєння технологій;

- включення в процес міжгрупової взаємодії;

- рефлексія вправ та тренінг;

- відеотренінг.

5. Методичний комплекс гри:

- рольові та ситуаційні ігри;

- ігри-мрії;

- інтелектуальна ігрова діяльність.

6. Методичний комплекс культурної інтеграції:

- спільні музичні імпровізації;

- ранки і вечори на фольклорні теми.

Важлива роль у вихованні учнів, розширенні і поглибленні їхніх знань (когнітивний компонент рефлексії), розвиткові творчих здібностей належить спеціально організованій виховній роботі у познавчальній час. Тому позакласну виховну роботу було запропоновано майбутнім вчителям спрямувати на реалізацію програми формування рефлексії у дітей. Позакласна робота може бути побудована за наступними принципами:

1. Суспільна спрямованість діяльності учнів. Цей принцип вимагає, щоб зміст роботи відповідав потребам розбудови української держави, відображав досягнення сучасної науки, техніки, культури і мистецтва.

2. Зв'язок з навчальною роботою. Позакласна робота повинна бути логічним продовженням навчально-виховної роботи, яка здійснюється на уроках.

3. Розвиток ініціативи і самодіяльності учнів.

4. Використання ігрових форм, цікавість, емоційність.

5. Розвиток винахідливості, творчості.

Психологічні механізми формування особистості, які є необхідною умовою успіху перетворення виховних вимог суспільства у внутрішні регулятори поведінки і діяльності підростаючої особистості. Наш вплив був організований завдяки наступним механізмам виховання: переконування, навіювання (сугестія), наслідування, зараження (Вишневський, 1996, с. 359).

В виборі методів виховання ми зупинилися на класифікації, яку запропонували дослідники В. Г. Рогожкін, М. І. Болдирев, І. С. Мар'єнко та інші (Вікова та педагогічна психологія, 2001, с. 364) та виділили:

- методи формування свідомості особистості;
- методи формування досвіду поведінки;
- методи стимулювання і корекції поведінки школярів.

У виборі методів активного впливу на особистість було запропоновано використовувати наступні: психологічна консультація, психологічна корекція, психологічний тренінг, соціально-психологічний тренінг (Психологія, 2001), с. 60).

У позакласній роботі для використання різні форми роботи: групові, масові, індивідуальні (Яцюк, 2001, с. 335).

У таблиці 1 запропонована програма позакласної психолого-педагогічної роботи з учнями та їх батьками.

Таблиця 1

Програма позакласної психолого-педагогічної роботи з учнями

№	Форма організації позакласної роботи	Форми роботи з молодшими школярами	Час проведення роботи
1.	Групова робота	1. Психолого-педагогічні заняття.	1 раз на два тижні
2.	Індивідуальна робота	1. Позакласне читання 2. Колекціонування 3. Гра на музичних інструментах. 4. Вишивання 5. Малювання	Постійно
3.	Масова робота	1. Читацька конференція. 2. Тематичні вечори, вечори запитань і відповідей. 3. Ранки-зустрічі. 4. Літературні вікторини.	1 раз на півріччя

У роботі з батьками майбутнім вчителям пропонується використовувати різноманітні види і методи. Наведемо основні з них.

З таблиці 2 видно, яким чином може бути побудована позакласна психолого-педагогічна робота з батьками.

Таблиця 2

Програма позакласної психолого-педагогічної роботи з батьками

№ п/п	Форма організації позакласної роботи	Форми роботи з батьками дітей експериментальної групи	Час проведення роботи
1.	Групова робота	1. День відкритих дверей для батьків. Відкриті психолого-педагогічні заняття. 2. Класні батьківські збори.	1 раз на півріччя
2.	Індивідуальна робота	Бесіди на розвиток патріотичної та моральної рефлексії в умовах війни.	Постійно
3.	Масова робота	Круглі столи, конференції, тематичні вечори і вечори запитань та відповідей, диспути.	1 раз на півріччя

День відкритих дверей для батьків у школі буде сприяти згуртуванню шкільного колективу. В такі дні у школі можна організовувати лекції для батьків, консультації та виставку, які будуть присвячені питанням патріотичного та морального виховання учнів, становленню їх патріотичної та моральної рефлексії. З метою розповсюдження психолого-педагогічних знань серед батьків можуть бути організовані бесіди та лекції на психолого-педагогічну тематику. Дані заходи повинні спиратися на конкретні факти, які мають бути проілюстровані цікавими прикладами з питань формування та розвитку рефлексії дітей в сім'ї.

Глибшому пізнанню методики розвитку рефлексії дітей в процесі сімейного виховання сприяють тематичні вечори та вечори запитань та відповідей.

Для психолого-педагогічного навчання серед батьків запропоновано майбутнім вчителям початкових класів використовувати також диспути. Завдяки йому кожний має змогу висловитися стосовно обговорюваної проблеми. Диспут не лише збагачує батьків знаннями з педагогіки, психології, робить більш тісним контактом з учителями та психологом, а й створює додаткові можливості для врахування індивідуальних особливостей батьків при засвоєнні ними психолого-педагогічної інформації.

Для пропагування психолого-педагогічних знань можна практикувати також конференції, на яких батьки обмінюються досвідом сімейного виховання з заданої проблеми.

Серед методів активного впливу використані наступні: психологічна корекція, соціально-психологічний тренінг. В процесі підготовки програми велику увагу було приділено психокорекції рефлексії молодшого школяра. Психологічна корекція є одним із видів психологічної допомоги, яка, на думку вчених, передбачає більш активний цілеспрямований вплив на особистісний, поведінковий та інтелектуальний рівні функціонування людини (Основи практичної психології, 2001, с. 284).

В нашому випадку психологічна корекція уявляла собою тактовне втручання у процеси психічного і особистісного розвитку дитини молодшого шкільного віку з метою корекції, позитивної зміни когнітивної, емоційної та поведінкової складових рефлексії учнів. Треба відзначити, що вплив повинен здійснюватися не лише на особистість молодшого школяра, а й на його оточення, всю сферу організації його життєдіяльності.

Метою психологічної корекції може бути усунення недоліків у розвитку рефлексії молодшого школяра. Важливими ознаками психологічної корекції є дискретність і орієнтація на вікові норми. Дискретність контролює вплив психолога на відносно незалежні конкретні складові внутрішнього світу людини (цінності, світобачення, адекватне емоційне реагування на суспільно значущі події, вчинки тощо). Вплив здійснюється на основі теоретичних уявлень про норми перебігу пізнавальних та емоційних процесів, про норми цілеутворення в даному віковому періоді. Орієнтація на вікові норми визначає зміст та обсяг корекційного впливу та особливості використання психодіагностичних методик. Оскільки коригуючий вплив спрямований на певні конкретні характеристики, параметри, то показниками ефективності виступають виміри цієї характеристики.

Методичний зміст психокорекційних занять планується відповідно до теми і мети. Заняття необхідно проводити в такій формі, щоб кожен учень збагачував уяву, спостережливість, розширював знання, досвід, інтереси, підвищував навчальну мотивацію, допитливість, зберігав навчально-пізнавальний інтерес на всіх етапах навчання, дістав позитивне емоційне задоволення від діяльності,

засвоював моральний досвід, громадянську поведінку, позиції, риси ментальності українського народу.

Психологічна корекція спрямована на подолання певних відхилень в поведінці учнів, вихованні та розвитку у них індивідуальних почуттів засобами вивчення індивідуальних особливостей особистості, їх відповідності вимогам соціального та природного середовища, виявлення та подолання існуючих суперечностей. Психокорекційні вправи були спрямовані на корекцію та розвиток рефлексії дітей, довільності та самоконтролю (Михальченко, 2006, с. 124).

На психологічних заняттях було використано наступні види робіт: вправи на самопізнання; складання творів-мініатюр, самохарактеристик; ігри-мрії; сюжетно-рольові ігри. На нашу думку, великий вплив на формування рефлексії дітей, а саме патріотичної та моральної рефлексії, мають:

1. Психокорекційні вправи на самопізнання, які сприяють формуванню в учнів потреб приналежності і любові до свого народу, засвоєнню етнокультурних цінностей, рис українців. Наприклад, вправа „Я і моя Батьківщина” сприяє формуванню у дітей емоційного компоненту рефлексії.

2. Складання творів-мініатюр та самохарактеристик сприятимуть розвитку творчих можливостей, формуванню стійких громадянських якостей, позицій учнів. Так, вправа „Почуття” допомагає розвинути патріотичне світобачення засобами української символіки. Тематична робота сприяє формуванню потреб в приналежності і любові до свого народу.

3. Психологічне заняття-вистава з участю дітей і батьків „В подорож за красою” допоможуть розвинути в учнів риси ментальності українського народу: щирість, щедрість, наполегливість, волелюбність та миролюбність.

4. Психокорекційні сюжетно-рольові ігри сприятимуть розвитку комунікативних, перцептивних, практично-дійових і творчих здібностей. Розвинути почуття гідності та волелюбності шляхом формування патріотичного самопізнання, корегування поведінкового компоненту рефлексії особистості. Так, вправа „Не хочу просити пробачення!” сприяє розвитку відповідальності учасників за свої слова та вчинки.

5. Соціально-психологічний тренінг „Я – вільна людина” може бути спрямовано на розвиток комунікативних, перцептивних,

інтеракційних здібностей, сприятиме поліпшенню здатності дитини до міжособистісного спілкування, забезпечить особистісне зростання, розвиток когнітивної, емоційної та поведінкової складових рефлексії, ідентифікації та емпатії.

Серед методів групової роботи майбутнім вчителям початкових класів запропоновано використовувати наступні:

1. Метод бесіди. Бесіда з дітьми на патріотичну тематику, яка сприяє вивченню української побутової символіки, вивченню свят народного календаря, сприяє розвитку відповідальності за долю рідної землі, рідного народу. Так, бесіда на тему „Українська побутова символіка мистецтва” сприяє розвитку когнітивного компоненту рефлексії через знання і уявлення про етнокультурні особливості українського народу. Так, творче психологічне заняття на тему „Оповідання про справи твоїх ровесників” та заняття з громадянської освіти на тему „Славетні українці” сприятимуть розвитку когнітивного компоненту патріотичної самосвідомості, рефлексії через знання і уявлення про етнокультурні особливості українського народу.

2. Конкурси. Конкурси на краще знання окремих жанрів, змісту фольклорних творів на певну тематику, які сприятимуть формуванню в учнів потреби складати нові власні твори в дусі українського фольклору.

Конкурси на краще знання символів українського народу та гербів регіонів і міст України, які сприятимуть розвитку творчих можливостей, формуванню стійких громадянських якостей учнів. Так, наприклад, конкурс „Символіка квітів і рослин” допоможе розвинути патріотичне світобачення засобами української символіки. Тематична робота сприятиме формуванню потреб в приналежності і любові до свого народу, засвоєнню етнокультурних властивостей українців.

Конкурси на краще знання свят народного календаря, які будуть спрямовані на вивчення змісту народних традицій. Так, урок-вистава на екологічну тематику з участю дітей і батьків на тему „В подорож за красою” сприятиме розвитку рис ментальності українського народу: щирості, щедрості, наполегливості, волелюбності та миролюбності.

3. Вікторини. Вікторини, які сприятимуть формуванню у дітей розвитку комунікативних, перцептивних, практично-дійових і творчих здібностей, розвитку почуття гідності та волелюбності шляхом формування патріотичного самопізнання.

4. Бесіди з елементами дискусії. Диспути. Дискусії, де висвітлюються питання, які пробуджують у батьків інтерес до дослідницької діяльності. Так, бесіди на тему „Історія родини - історія народу”, „Сімейні традиції та їх роль у формуванні патріотичної рефлексії у дітей”, „Народна культура, фольклор - важливі чинники патріотичного виховання дітей в сучасній родині” сприятимуть формуванню та розвитку у батьків рис ментальності українського народу: наполегливості, волелюбності, миролюбності та щирості.

5. Творчі зустрічі. Виготовлення учнями та їх батьками писанок, вишивок, серветок, рушників, іграшок, портретів історичних героїв, картин тощо сприятиме тому, що вони поглиблено будуть вивчати історію рідного народу, формувати в них історичну пам'ять, патріотичну самосвідомість, розвивати у них почуття гідності та волелюбності шляхом формування патріотичного самопізнання.

Освіта, що реалізує цілісну концепцію розвитку особистості дитини на основі реалізації принципів розвивального навчання, із кожним роком розширює свої межі. Розвивається суспільство, людина, змінюється і психолого-педагогічний зміст освіти, її структура. Один із найпродуктивніших, найрезультативніших і найдієвіших підходів у навчанні, вихованні й розвитку дітей – є впровадження системи розвивального навчання.

Висновки. Таким чином, успіх розвитку рефлексії у дітей та засвоєння учнями молодшого шкільного віку моральних норм, культури поведінки, цінностей залежить від того, як ставиться вчитель до їх формування та розвитку. Ефективна методична підготовка майбутнього вчителя здатна реалізувати особистісно-орієнтований підхід у розвитку рефлексії молодших школярів в освітній діяльності. Систему методичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до розвитку рефлексії молодших школярів розглядаємо як складну, відкриту, динамічну систему, що охоплює цілі, зміст, методи і засоби, організаційні форми, орієнтовані на особистість майбутнього вчителя, що забезпечує взаємодію викладача і здобувачів на основі особистісно-діяльнісного підходу, який враховує розвиток сучасного суспільства. Аналіз емоційно-вольової сфери та рівня пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку дозволив нам розробити програму розвитку рефлексії учнів. Особлива увага в реалізації програми була приділена розвитку патріотичної та моральної рефлексії. Програма була запропонована

майбутнім вчителям початкових класів в процесі вивчення освітнього компоненту «Рефлексія молодшого школяра».

ЛІТЕРАТУРА

- Бех, І.Д. (2003). *Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод.видання*. Київ: Либідь (Bekh, I. D. (2003). *Education of the personality: In 2 books. Book 1: Personality-oriented approach: theoretical and technological foundations: a textbook*. Kyiv: Lybid).
- Бех, І.Д. (1993). Довільна поведінка школярів як мета виховання. *Рідна школа*, 9, 29-32 (Bekh, ID. (1993). Arbitrary behavior of schoolchildren as a goal of education. *Native school*, 9, 29-32).
- Вишневський, О. (1996). Сучасне українське виховання. *Педагогічні нариси*. Львів: Книга, сс. 134-178 (Vyshnevskiy, O. (1996). Modern Ukrainian education. *Pedagogical essays*. Lviv: Book, pp. 134-178).
- Вікова та педагогічна психологія* (2001). К.: Просвіта (*Age and pedagogical psychology* (2001). Kyiv: Prosvita).
- Костюк, Г.С. (1989). *Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості*. Київ (Kostjuk, G. S. (1989). *Educational process and mental development of the individual*. Kyiv: Education).
- Кузьмінський, А.І. (2011). *Педагогіка вищої школи: навчальний посібник*. Київ: Знання (Kuzminskyi, A.I. (2011). *Pedagogy of Higher Education: a textbook*. Kyiv: Knowledge).
- Михальченко, Н. В. (2006). Психокорекція патріотичної рефлексії молодших школярів. *Психологія і суспільство*, 1(23), 121-126 (Mykhalchenko, N. V. (2006). Psychocorrection of patriotic reflection of junior schoolchildren. *Psychology and society*, 1(23), 121-126).
- Основи практичної психології* (2001). К.: Либідь (*Fundamentals of practical psychology* (2001). Kyiv: Lybid).
- Психологія* (2001). К.: Либідь (*Psychology* (2001). Kyiv: Lybid).
- Савчин, М. В., Василенко, Л. П. (2005). *Вікова психологія*. Київ (Savchyn, M. V., Vasylenko, L. P. (2015). *Age psychology*. Kyiv).
- Фіцула, М. М. (2002). *Педагогіка*. К.: Академія (Fitsula, M. M. (2002). *Pedagogy*. Kyiv: Academy).
- Яцюк, Н. О. (2008). *Особливості моральної рефлексії у молодшому шкільному віці* (автореф. дис. канд. ... психол. наук). Київ (Yatsyuk, N. O. (2008). *Peculiarities of moral reflection in primary school age* (author's abstract of the dissertation of the candidate of psychological sciences). Kyiv).

SUMMARY

Mykhalchenko Nataliia. Methodological training of future primary school teachers to implement a program for the development of children's reflection.

The leading activity in primary school age is learning, and the main figure who organizes learning and carries out the educational process is the primary school teacher, and we consider it important to study the impact of primary school, indirectly through the teacher, on the development of reflection in primary school children. On the basis of educational activities, the main new formations of primary school age develop. The foundations for the development of a child's reflection are laid in their self-esteem and attitude to learning. The most important property of personal reflection is that in the course of its implementation the functions of the human psyche as its object change.

Awareness, comprehension of the situation does not remain neutral in relation to the action, but directly affects it, enabling its conscious regulation. Reflection is a mechanism of personal development of the subject. The success of developing children's reflection and the acquisition of moral norms, culture of behavior, and values by primary school students depends on the teacher's attitude to their formation and development. It is the teacher who is able to implement a personality-oriented approach to the development of reflection in primary school children. In this context, the question of methodological preparation of teachers for the development of junior pupils' reflection arises. The result of methodological training of future primary school teachers to develop students' reflection is methodological readiness. Teacher's readiness is the result of scientific and methodological training. We consider the methodological preparation of future primary school teachers for the development of primary school students' reflection as a complex, open, dynamic system that includes goals, content, methods and means, organizational forms focused on the personality of the future teacher, which ensures the interaction of the teacher and students on the basis of a personal and activity approach that takes into account the development of modern society. The analysis of the emotional and volitional sphere and the level of cognitive activity of primary school children allowed us to develop a program for the development of students' reflection. Particular attention in the implementation of the program was paid to the development of patriotic and moral reflection. The program was offered to future primary school teachers in the process of studying the educational component "Reflection of a younger student".

Key words: *reflection, primary school pupils, methodological training of future primary school teachers, teacher's methodological readiness, program for the development of children's reflection.*